

Część A. Wartości i cele Unii

I. Umowa

Na europejskim rynku wewnętrznym obywatele sami ustanawiają prawo przez zawieranie umów cywilnoprawnych. Umowa jest zbiorem norm nakazu, które zgodnie ustanawiają dwie lub więcej stron. Umowa powstaje przez ofertę i jej przyjęcie. W polskim prawie zawarcie umowy między osobami regulują artykuły 66–72 Kodeksu cywilnego.

Na europejskim rynku wewnętrznym można ogólnie rozróżnić umowy, które są zawierane między:

- przedsiębiorstwami,
- przedsiębiorstwami i konsumentami oraz
- pracodawcami i pracownikami.

Umowa charakteryzuje się tym, że strony biorące w niej udział ustalają jej treść, nie może więc ustawa danego państwa czy też Unii Europejskiej nakazać całkowicie tej treści. Wówczas strony zawierające umowę byłyby posłuszne prawu, ale nie zawarłyby własnej umowy.

Z drugiej strony, gdyby nie mogły w ogóle istnieć ustawy dotyczące umów, UE nie mogłaby uchylać ustaw dla rynku wewnętrznego. Musiałaby ona pozostawić wszelką swobodę zawierania umów przedsiębiorcom, konsumentom i pracownikom.

Unia Europejska zdecydowała się wobec tego na takie ustawodawstwo dla rynku wewnętrznego, w którym to ona wyznacza podstawowe dane dla umów przedsiębiorców, konsumentów i pracowników. UE ustala zasady dla umów uczestników rynku wewnętrznego. W ten sposób uczestnicy rynku wewnętrznego mają wolność ustalania swoich konkretnych praw i obowiązków. Przy uzgodnieniu umowy muszą wziąć pod uwagę tylko ogólne cele, które UE postuluje swoimi zasadami.

Tak na przykład przedsiębiorstwo, które dominuje na rynku, nie może z jakiegoś nierzeczowego powodu wykluczyć z rynku przedsiębiorstwa sto-

jącego po przeciwnej stronie (art. 102 Traktatu o funkcjonowaniu UE¹²). Przedsiębiorstwa z reguły posiadają swobodę decyzji z jakim przedsiębiorstwem zawrą umowę. Jest to sprawa danego przedsiębiorstwa, u którego kooperanta zakupi ono surowce i któremu handlarzowi sprzeda towary. Swoboda ta należy do prawnie chronionej przez UE swobody osiedlania się (art. 49 Traktat o funkcjonowaniu UE¹³) i swobody świadczenia usług (art. 56 Traktat o funkcjonowaniu UE¹⁴). Jeżeli przedsiębiorstwo posiada dominującą pozycję na rynku jako oferujący lub mający zapotrzebowanie na towary i świadczenia usług, nie może ono bez powodu odmówić innemu mającemu zapotrzebowanie lub oferującemu przedsiębiorstwu, które chce z nim zawrzeć umowę. Przedsiębiorstwo dominujące na rynku wykluczałoby wówczas innego, mającego zapotrzebowanie lub oferującego z kręgu jego innych konkurentów, dyskryminowałoby go. Dotknięte tym oferujące lub mające zapotrzebowanie przedsiębiorstwo nie miałoby na europejskim rynku wewnętrznym tych samych swobód osiedlania się i świadczenia usług, które mają jego współzawodnicy mogący zawierać umowy z przedsiębiorstwem dominującym na rynku.

Dominujący na rynku producent samochodów nie może, na przykład, płacić niższych cen poddostawcy części składowych niż jego konkurentowi lub odmówić poddostawcom zawarcia umowy, podczas gdy przedsiębiorstwo zawiera umowy z podobnymi konkurentami.

Artykuł 102 Traktatu o funkcjonowaniu UE nie narzuca treści umowy między dominującym na rynku producentem samochodów i poddostawcą. Artykuł 102 mówi jednak, że umowa z poddostawcą ma mieć porównywalną treść, jak umowa, którą przedsiębiorstwo zawarło z konkurentem, jeżeli poddostawca jest w stanie wykonać równowartościową usługę.

Rola partnerów umowy jako oferujących lub mających zapotrzebowanie jest więc znacząca dla prawa europejskiego. Prawo UE dla rynku wewnętrznego nie przyjmuje do wiadomości ról partnerów umowy tylko jako ich opisu, lecz wiąże role partnerów z prawami. Pracownicy w roli oferujących swoją siłę roboczą mają równe prawo do podejmowania pracy oraz wykonywania zawodu (art. 15 Karty Praw Podstawowych). Konsumentci w roli mających zapotrzebowanie na oferty edukacji mają prawo do nauki

---

¹² W dotychczas obowiązującym Traktacie WE był to art. 82 TWE.

¹³ W poprzednim prawie UE był to art. 43 TWE.

¹⁴ Ta dyrektywa obowiązywała dawniej jako art. 49 TWE.

i dostępu do kształcenia zawodowego (art. 14 Karty Praw Podstawowych). Przedsiębiorstwa w roli oferujących i mających zapotrzebowanie na towary i świadczenie usług mają jednakową swobodę przedsiębiorczości (art. 16 Karty Praw Podstawowych).

Prawa te nie opisują dokładnie określonych pozycji mogących być wyegzekwowanych wyrokiem sądowym. O wiele bardziej muszą one być koordynowane ze swobodami innych uczestników rynku i uwzględniać konkretną sytuację, w jakiej są wykonywane. Sposób technicznego wykonania tego zostanie przedstawiony później.

II. Wartości

Kryteria, wyznaczone przez UE jej zasadami w ustawach dla rynku wewnętrznego, opisane są w Traktacie UE dokładniej pojęciami „wartości” i „cele”. Karta Praw Podstawowych ustala szczegóły tych wartości i celów.

Wartości omawiają jakość w zakresie postrzegania. Artykuł 2 Traktatu UE mówi: „Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego¹⁵, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn”.

Poszanowanie godności człowieka jako wartość oznacza klasyfikowanie postrzegania zakresu życia ludzkiego uwzględniające niezależność człowieka w życiu, w uczuciach, w myśleniu i działaniu.

Wolność jako wartość oznacza klasyfikowanie postrzegania w zakresie możliwości życiowych, honoru, sfery intymnej lub działania, uwzględniając przy tym aspekt samostanowienia człowieka.

Demokracja jako wartość oznacza, że prawo państwowe jest wynikiem otwartej dyskusji i decyzji większości przy uwzględnieniu tego samego prawa głosowania i tych samych wolności zasadniczych wszystkich obywateli. Prawo państwowe omawia podział zadań w społeczeństwie i przejęcie zadań państwa w sojuszach państw.

---

¹⁵ Tzn. państwa prawa.

Przestrzeganie praw człowieka opisuje ostatecznie jako możliwość domagania się „czegoś” przez obywateli od instytucji publicznych, a także od uczestników europejskiego rynku wewnętrznego w celu zapewnienia i osiągnięcia równych wolności podstawowych. Obywateli mogą ponadto bronić tych wolności przed prawami innych (np. w prawie pracy ochrona pracownika przed zwolnieniem pracodawcy) oraz mogą sami także kształtować prawo z powodu tych wolności (np. przez wypowiedzenie umowy).

III. Cele

Zgodnie z art. 3 ust. 1 nowego Traktatu celem Unii jest wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu narodów.

Pod względem prawnym znaczenie ma przede wszystkim wspieranie wartości. Prawo UE charakteryzuje się tym, że przez wspieranie wartości dąży ono do osiągnięcia celu zgodnego z treścią prawa¹⁶. Dla UE prawo nie jest jedynie, jak jest to tradycyjnie rozumiane w Niemczech, środkiem do utrzymania porządku i pokoju¹⁷.

Jak właśnie zauważono, wartości są wyznacznikiem jakości przypisanym danemu przedmiotowi lub wydarzeniu. Ten wyznacznik jakości należy po-

---

¹⁶ Por. *Pomian*, Dialog Nr 83, s. 26: „Tylko trzeba natychmiast dodać, że po traktacie z Maastricht zmienił się radykalnie cel, do którego zmierza integracja europejska, a wraz z nim zmieniła się sama natura integracji europejskiej. Do 1992 r. chodziło o otwarcie rynku najpierw wspólnego, potem jednolitego. Od tej daty chodzi o to, by ustanowić nieznaną w dziejach symbiozę państw – jesteśmy tu na całkowicie nowym obszarze i żaden drogowskaz nie pokazuje nam, jak iść”.

¹⁷ *Offe*, Dialog Nr 83, s. 44, twierdzi, że budową pozytywnych kompetencji działania nie skompensowano jeszcze utraty sprawności politycznej na płaszczyźnie europejskiej, które wykraczając poza kryteria integracji rynkowej byłyby zorientowane także według normatywnych wartości celowych polityki gospodarczej i społecznej z jednej oraz polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa z drugiej strony.

Offe przeocza, że właśnie ten temat normatywnych wielkości celowych określa stanowienie prawa WE od zawarcia Traktatu z Maastricht i od założenia UE. WE stworzyła zasadniczy wymóg etyczny, obowiązujący prawnie na rynku wewnętrznym, poprzez stosowanie trzech zasad: zakazu dyskryminacji w odniesieniu do jednakowych wolności podstawowych po przeciwnej stronie rynku, obowiązku uzasadnienia mocniejszej strony umowy wobec wolności podstawowej strony przeciwnej oraz ustalenia priorytetów swobód w zakresie prawa konkurencji, prawa ochrony konsumenta i prawa pracy. Wymóg ten opiera się na imperatywie kategorycznym Kanta lub na celach wolności, równości i braterstwa. Nowy Traktat UE uwidacznia i bardziej przystępnie określa te cele Kartą Praw Podstawowych, a także poprzez artykuły początkowe Traktatu UE. Problemem prawa UE jest nie tyle brak normatywnych wartości docelowych dla gospodarki i polityki socjalnej czy polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (także one zostaną przedstawione w tej książce), ile brak zrozumienia u polityków i naukowców humanistycznych treści praw UE od 1992 r.

strzeżać zawsze w ramach stosunku między różnymi ludźmi. Stosunek ten można wyrazić w języku specjalistycznym określeniem „relacja wolności”.

Wspieranie wartości można osiągać prawem UE, stwarzając z pomocą prawodawstwa związku między ludźmi w ramach negocjacji umów.

Konkretne wspieranie swobody osiedlania się i wolnego przepływu towarów poddostawcy wobec potężniejszego przedsiębiorstwa następuje poprzez umowę. Wówczas poddostawca/kooperant ma konkretną możliwość wykonywania swojej działalności i urzeczywistniania swojej swobody osiedlania się i swobody doboru towarów. Zakaz dyskryminacji jako ochrona swobody osiedlania się i wolnego przepływu towarów, a także obowiązek uzasadniania przez dominujące przedsiębiorstwo decyzji ingerujących w swobody poddostawcy zapewniają, że zapłata nie jest niższa niż u innych porównywalnych poddostawców, i że umowa nie może być samowolnie wypowiedziana.

Unia Europejska może wspierać swobodę osiedlania się i wolności przepływu towarów poddostawcy przez nadanie mu praw w stosunku do potężniejszego, cieszącego się większym popytem przedsiębiorstwa. Prawa te dotyczą takiego przypadku, w którym poddostawca zostanie bezzasadnie wykluczony z kręgu konkurentów lub zostaną uzgodnione nieuczciwe warunki umowy. Reguła chroniąca wolność poddostawcy jest ostatecznie umową, którą poddostawca zawiera z mocniejszym przedsiębiorstwem. UE chroni swoimi regułami, skonkretyzowanymi przez krajowych ustawodawców, sam proces dojścia do skutku takiej sprawiedliwej umowy i jej przestrzegania. W ten sposób UE wspiera również swoje wartości, i to właśnie przez prawa podstawowe dla zawieranych umów. Te prawa podstawowe umów kierują stanowieniem prawa przez umowę. Nie nadają one same konkretnych obowiązków działania, którym uczestnicy rynku są tylko po prostu posłuszni, gdyż wówczas nie mogliby zawierać własnych umów. Jednakże UE dociera swoimi regułami umów/kontraktów do uczestników rynku wewnętrznego tak, że partnerzy umowy nie mają na uwadze tylko własnych interesów, ale także cele Unii dla wszystkich ludzi na jej terytorium.

Prawa podstawowe Karty Praw Podstawowych konkretyzują cel wspierania wartości. Prawa podstawowe opisują, jakie swobody należy wziąć pod uwagę jako mierniki jakości w określonych stosunkach prawnych. Ustalają one, jakie aspekty równości wolności te zawierają oraz opisują, kto ponosi odpowiedzialność za te wolności.

IV. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej

1. O znaczeniu Karty Praw Podstawowych

Karta Praw Podstawowych obok jej ideowej funkcji skonkretyzowania wartości i celów UE spełnia trzy praktyczne zadania:

- wypełnia treścią normatywnie pojęcia Traktatów UE i zwykłego prawa UE,
- tłumaczy wraz z zasadą pomocniczości (subsydiarności) zwykłe prawo UE,
- wreszcie służy temu, aby krajowe normy prawne sprzeczne z Traktatami UE nie zostały zastosowane w praktyce¹⁸.

W jaki sposób Karta Praw Podstawowych **nadaje normatywnemu pojęciu prawa UE konkretne znaczenie**, można wyjaśnić na następującym przykładzie. Normatywne pojęcie jest słowem wyrażającym się nie tylko o widocznym przedmiocie lub wydarzeniu, lecz także słowem łączącym z nim ocenę prawną. Takim normatywnym pojęciem jest na przykład określenie „korzystnie” w art. 2 ust. 2 lit. a) Dyrektywy 2006/54/WE. Według tej Dyrektywy dana osoba nie może być traktowana w określonej sytuacji mniej korzystnie ze względu na płeć niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji¹⁹.

To słowo „korzystnie” wyjaśnia art. 15 ust. 1 Karty Praw Podstawowych. Według niego każdy ma prawo do podejmowania pracy oraz wykonywania swobodnie wybranego lub przyjętego zawodu.

Przez art. 15 ust. 1 Karty Praw Podstawowych staje się jasne, że UE jako „dobre” lub „korzystne” widzi nie tylko powierzchowne, materialne korzyści. Dla UE swoboda jest korzystna, jeżeli można ją urzeczywistnić w interakcji z wolnościami innych i okolicznościami zewnętrznymi. Stąd też UE nie rozdziela dobra od pytania o sprawiedliwość. Dla Unii Europejskiej dobro i sprawiedliwość są ze sobą powiązane.

---

¹⁸ Por. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wyrok z 22.11.2005 r., sprawa Mangold/Helm, zob. strona internetowa komisji UE.

¹⁹ Por. art. 18^{3a} § 3 polskiego Kodeksu pracy oraz art. 3 ust. 1 ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania. Zob. tłumaczenie Dyrektywy 2000/78/WE, art. 2 ust. 2 lit. a): nie „korzystnie” lecz „przychylnie”. „Korzystnie” jest lepszym tłumaczeniem angielskiego słowa „favourable”, francuskiego „favorable” czy niemieckiego „günstig”.

Porównywalną sytuacją pracowników jest możliwość pracy, którą pracodawca stwarza za pomocą środków produkcji dla wszystkich pracowników swojego przedsiębiorstwa. Ta porównywalna sytuacja konkretyzuje prawo do pracy dla indywidualnego pracownika i daje mu możliwość ustalenia, jakie wynagrodzenie za jego pracę jest sprawiedliwe oraz jakie ma on możliwości działania.

Karta Praw Podstawowych UE uzasadnia w dalszym ciągu wraz z zasadą pomocniczości (subsydiarności) ustalanie zwykłego prawa UE. Zgodnie z art. 5 ust. 3 TUE Unia podejmie działania w dziedzinach nie należących do jej wyłącznej kompetencji tylko wówczas i tylko w takim zakresie, w jakim cele zamierzonego działania nie mogą w sposób wystarczający zostać zrealizowane przez Państwa Członkowskie, zarówno na poziomie centralnym, jak i regionalnym lub lokalnym, a ze względu na rozmiary lub skutki proponowanego działania możliwe jest lepsze ich osiągnięcie na poziomie Unii.

Zgodnie z art. 14 ust. 1 Karty Praw Podstawowych każdy ma prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego. Jeżeli środki edukacji w Państwach Członkowskich nie są wystarczające, wówczas prywatne oferty kształcenia mogą stać się na rynku Unii przedmiotem jej prawa i przez to skonkretyzować prawo do nauki zgodnie z art. 14 Karty Praw Podstawowych. W jaki sposób będzie się to odbywało, zostanie później jeszcze dokładniej wyjaśnione.

Jeżeli wolność prowadzenia działalności gospodarczej jest ostatecznie uznana zgodnie z art. 16 Karty Praw Podstawowych, to Dyrektywa w sprawie zamówień publicznych 2014/24/UE służyć będzie równości szans przedsiębiorstw w konkurencji o zlecenia od publicznych zleceniodawców. Gminy i urzędy wydają, przykładowo, w znacznym wymiarze zlecenia budowlane. Przedsiębiorstwa budowlane, nie mające dostępu do takich zleceń, mają mniejsze możliwości utrzymania się na rynku niż przedsiębiorstwa, które finansują się także przez publiczne zlecenia budowlane. Cel artykułu 16 Karty Praw Podstawowych odnośnie równych szans dostępu do publicznych zamówień budowlanych musi być zrealizowany w całej UE, ponieważ jest to, ze względu na jego rozmiary i oddziaływanie, łatwiejsze do urzeczywistnienia na płaszczyźnie unijnej.

Trzecią funkcją Karty Praw Podstawowych jest wykluczenie krajowych przepisów prawnych, które naruszają pierwotne prawo UE, to zna-

czy naruszają Traktat UE lub Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Fundamentalne prawa Karty Praw Podstawowych precyzują pozycje prawne w obydwu Traktatach i umożliwiają rzeczowe rozważania o wolnościach Państw Członkowskich.

Przykładem może być tu dawny przepis prawa niemieckiego o umowach o pracę zawartych na czas określony. Zgodnie z § 14 ust. 3 TzBfG (w starej wersji) pracodawcy mogli zawierać umowy o pracę na czas określony ze starszymi wiekiem pracownikami, wielokrotnie umowa za umową, bez podawania rzeczowego powodu odnośnie określenia czasu trwania umowy. W Niemczech w umowach o pracę z młodszymi pracownikami nie było to i nadal nie jest możliwe. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej widział w tym naruszenie zakazu dyskryminacji ze względu na wiek i dlatego zażądał, by sądy niemieckie, ze względu na zasadę równego traktowania w zatrudnieniu i zawodzie ugruntowaną w pierwotnym prawie unijnym, nie stosowały skrytykowanego przepisu niemieckiego. Dokładne uzasadnienie tej wypowiedzi przez stary Traktat UE nie musi być bliżej wyjaśniane. Nowy Traktat UE nadaje teraz normy, które są bardziej zrozumiałe.

Celem nowego Traktatu UE jest wspieranie wartości Unii. Do wartości tych zaliczają się: poszanowanie godności człowieka, wolność, równość i zachowanie praw człowieka. Wartości te są skonkretyzowane przez Kartę Praw Podstawowych. Prawo do pracy i swobodnie wykonywania wybranego lub przyjętego zawodu, zgodnie z art. 15 Karty Praw Podstawowych, wypełnia ostatecznie treścią przepisy w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej na temat zatrudnienia. Do tego zaliczają się gwarancja swobodnego przepływu pracowników (art. 45 TFUE²⁰), jednakowe wynagrodzenie mężczyzn i kobiet (art. 157 TFUE²¹), wspieranie siły roboczej w zdobywaniu kwalifikacji, wykształcenia i zdolności dostosowania się (art. 145 TFUE²²), a także promowanie zatrudnienia (art. 151 TFUE²³).

Prawo do pracy przysługuje wszystkim pracownikom UE na takich samych warunkach w zakresie swobodnego przepływu siły roboczej, wynagrodzenia i wspierania zatrudnienia. Dlatego art. 21 Karty Praw Podstawowych zabrania wykluczenia (dyskryminacji) z wolności podstawowych, a więc też prawa do pracy, ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub społecz-

---

²⁰ Dawny art. 39 TWE.

²¹ Dawny art. 141 TWE.

²² Dawny art. 125 TWE.

²³ Dawny art. 136 TWE.

ne, wiek czy jakąś inną bezprzedmiotową cechą wyróżniającą. To, w jakim stopniu uczestnicy rynku wewnętrznego muszą przestrzegać zakazów dyskryminacji, zależy od ustawodawstwa UE. Jednak państwa swoimi ustawami nie mogą uczestników rynku wewnętrznego, z powodu zakazanej cechy wyróżniającej, wykluczyć z jakiejś wolności na rynku wewnętrznym UE. Ingerują wówczas tą ustawą w zakres swobód, który UE gwarantuje organizacją rynku wewnętrznego.

2. Prawa podstawowe – szczegóły

a. Godność człowieka

Treść Karty Praw Podstawowych jest podzielona na sześć rozdziałów zajmujących się: godnością człowieka, wolnością, równością, solidarnością, prawami obywatelskimi i prawami sądowymi.

Rozdział o godności człowieka w art. 1 zaczyna się zdaniem: „Godność człowieka jest nienaruszalna. Musi być szanowana i chroniona”.

Wypowiedź ta nawiązuje do wyżej już przedstawionych aspektów wartości i celów Unii. **Nienaruszalność godności** nakazuje **szczególny rodzaj postrzegania człowieka**. Wszystkie aspekty postrzegania człowieka mogą być zrozumiałe tylko przez stosunki i relacje wolności. Absolutną podstawą każdej relacji wolności jest element autonomii w życiu. Obowiązek **poszanowania i ochrony godności człowieka** nakazuje **stanowienie prawa w umowach i ustawach, umożliwiającego takie relacje wolności**. Te relacje wolności nie obejmują jednolicie całego obszaru UE, gdyż każde państwo posiada nadal autonomiczne prawo do ustawodawstwa. Relacje wolności tworzone są raczej w poszczególnych zakresach osiągnięcia celu w UE, także w zakresach rynku wewnętrznego²⁴. Suma relacji wolności umożliwiała jednak każdemu człowiekowi w UE życie w relacji wolności wobec innych ludzi, umożliwiającej mu minimum autonomii.

---

²⁴ Por. *Habermas*, s. 213: Socjalna integracja dba o koordynację działań przez prawnie uregulowane stosunki międzyludzkie i stabilizuje tożsamość grup w wystarczającym stopniu w codziennej praktyce; s. 391: Socjalna integracja może się reprodukować tylko przez podstawowe medium działania opartego na porozumieniu.

b. Prawa wolności

Bezpośrednio po obowiązku poszanowania godności człowieka Karta Praw Podstawowych zawiera w art. 2 do 5 podstawowe **stwierdzenia o autonomii w życiu, które są minimalnymi warunkami w każdej relacji wolności**. Każdy ma prawo do życia (art. 2). Każdy ma prawo do poszanowania jego integralności fizycznej i psychicznej (art. 3). Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (art. 4). W końcu, niewolnictwo i praca przymusowa są zakazane (art. 5).

Drugi rozdział Karty Praw Podstawowych o wolnościach rozszerza dalej hasło autonomii na **zakresy działania i na swobody duchowe, takie jak honor i sfera intymna**.

Rozdział o wolnościach zawiera sześć swobód, które powinny być uwzględniane jako indywidualne wolności w każdej relacji, w każdym stosunku dotyczącym umowy, grup lub państwa. Do tego zalicza się prawo do wolności i bezpieczeństwa (art. 6), poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego (art. 7), ochronę danych osobowych (art. 8), wolność myśli, sumienia i religii (art. 10), wolność wypowiedzi i informacji (art. 11), a także wolność zgromadzania się i stowarzyszania się (art. 12).

Kolejnych pięć wolności dotyczy zatrudnienia i zawodów wykonywanych w ramach rynku wewnętrznego. Wolności te mają szczególne znaczenie dla stanowienia prawa przez umowę na rynku wewnętrznym. Do tych wolności zalicza się wolność sztuki i nauki (art. 13), prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego (art. 14), prawo do podejmowania pracy oraz wykonywania zawodu (art. 15)²⁵, wolność prowadzenia działalności gospodarczej (art. 16) oraz prawo własności (art. 17).

W Polsce istnieją zastrzeżenia odnośnie Karty Praw Podstawowych, gdyż istnieją obawy, że Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej może wykorzystać art. 17 Karty Praw Podstawowych, by przyznać byłym niemieckim właścicielom na polskich terenach zachodnich prawo do ich dawnych grun-

---

²⁵ Por. *Papież Jan Paweł II*, Encyklika o pracy ludzkiej, Nr 6 (2): „Człowiek (...) jest osobą, czyli bytem podmiotowym uzdolnionym do planowego i celowego działania, zdolnym do stanowienia o sobie i zmierzającym do spełnienia siebie. Jako osoba jest wtedy człowiek podmiotem pracy. Jako osoba pracuje, wykonuje różne czynności przynależące do procesu pracy, a wszystkie one, bez względu na ich charakter, mają służyć urzeczywistnieniu się jego człowieczeństwa”. Nr 6 (3): „Nie ulega (...) wątpliwości, że praca ludzka ma swoją wartość etyczną, która wprost i bezpośrednio pozostaje związana z faktem, iż ten, kto ją spełnia, jest osobą, jest świadomym i wolnym, czyli stanowiącym o sobie podmiotem”.

tów²⁶. Obawy te są nieuzasadnione²⁷. Wręcz przeciwnie, art. 17 chroni własność polskich właścicieli. Artykuł 17 ust. 1 brzmi: „Każda osoba ma prawo do władania, używania, rozporządzania i przekazania w drodze spadku swego mienia nabytego zgodnie z prawem. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym, w przypadkach i na warunkach przewidzianych w ustawie, za słusznym odszkodowaniem za jej utratę wypłaconym we właściwym terminie. Korzystanie z mienia może podlegać regulacji ustawowej w zakresie, w jakim jest to konieczne ze względu na interes ogólny”.

Pierwsze zdanie art. 17 ust. 1 wyraża uznanie przez UE prawa własności jako wolności, jako prawnie chronionej możliwości działania w odniesieniu do rzeczy (ust. 2 chroni własność intelektualną). Dlatego własność jest prawem ludzi, a nie prawem, które automatycznie dotyczy rzeczy, np. nieruchomości gruntowych. Jeżeli Państwo Członkowskie UE nadało porządek własności w sposób praworządny, to ta dana własność ludzi respektowana będzie w całej UE przez art. 17 Karty Praw Podstawowych.

Roszczenia byłych niemieckich mieszkańców zwrotu dzisiejszego terytorium państwa polskiego nie mogą być oparte na art. 17 Karty Praw Podstawowych, gdyż art. 17 chroni prawo własności jako prawną wolność dzisiejszych właścicieli polskich w obchodzeniu się z ich nieruchomościami gruntowymi. Inne państwa UE dały Traktatem o przystąpieniu Polski do UE wyraz temu, że uznają Polskę jako demokratyczne państwo praworządne. Respektują tym samym to, że Polska nadała autonomicznie porządek własności, stawiający w centrum uwagi ludzi a nie rzeczy. Niezależnie od tego,

---

²⁶ Por. *Muszyński, Rak*, FAZ, 1.09.2007 r., s. 10: „Powództwa niemieckich obywateli przeciw Polsce są faktem, nawet gdyby wszystkie niemieckie rządy publicznie oświadczyły, że ich nie popierały. Dalszy rozwój pojęcia praw człowieka stworzy nowe możliwości co do roszczeń indywidualnych lub zbiorowych”.

²⁷ Dnia 7.10.2008 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka (Nie mylić z Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Europejski Trybunał Praw Człowieka decyduje o ustaleniu naruszeń Europejskiej Konwencji Praw Człowieka podpisanej także przez państwa spoza UE.) zadecydował, że skarga Powiernictwa Pruskiego przeciwko Polsce nie jest dopuszczalna do rozpatrzenia przez Trybunał. Artykuł 1 Protokołu I do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie może być interpretowany jako ogólne zobowiązanie państw sygnatariuszy do zwrotu własności, którą pozyskały one przed ratyfikowaniem konwencji. Decyzja Trybunału orzeka: „Państwa-strony mają swobodę wyboru warunków, zgodnie z którymi zgadzają się na restytucję praw własności byłych właścicieli, a konwencja nie nakłada na nie specyficznych zobowiązań dotyczących zadośćuczynienia za niesprawiedliwość bądź szkody, jakie miały miejsce przed ratyfikacją konwencji”. Por. *Dialog. Magazyn polsko-niemiecki*, Nr 84 (2008), wydawany przez Towarzystwo Niemiecko-Polskie Związek Federalny S.z. Berlin i Przegląd Polityczny, Gdańsk, s. 4.

czy i jak uzasadnia się utratę własności dawnych niemieckich mieszkańców, UE i inne Państwa Członkowskie respektują tym samym prawo własności obecnych właścicieli polskich na zachodnich terenach Polski. Artykuł 17 Karty Praw Podstawowych wyraża to formalnie jako prawo podstawowe obecnych właścicieli.

Dwie wolności podstawowe Karty obowiązują ostatecznie wobec Państw Członkowskich. W art. 18 czytamy: „Gwarantuje się prawo do azylu z poszanowaniem zasad Konwencji Genewskiej z 28 lipca 1951 roku i Protokołu z 31 stycznia 1967 roku dotyczących statusu uchodźców oraz zgodnie z „Traktatem o Unii Europejskiej” i „Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej”.

W art. 19 zostało ponadto powiedziane: „Wydalenia zbiorowe są zakazane” (ust. 1). „Nikt nie może być usunięty z terytorium państwa, wydany lub wydany w drodze ekstradycji do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, iż może być poddany karze śmierci, torturom lub innemu nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu” (ust. 2).

c. Prawa równości

Rozdział III Karty Praw Podstawowych reguluje równość. Zgodnie z art. 20 wszystkie osoby są równe wobec prawa. Ta równość wobec prawa nie oznacza, że wszyscy ludzie musieliby się w ten sam sposób podporządkować prawu, że prawo może wywodzić się z woli lub celu istniejącego ponad człowiekiem. Ustawy Unii Europejskiej wyznaczają obowiązki Państw Członkowskich lub uczestników rynku wewnętrznego ze względu na cele UE. Te zobowiązania prawne UE respektują wolności Państw Członkowskich i uczestników rynku wewnętrznego. Dla uczestników rynku wewnętrznego oznacza to, że w jednakowy sposób uwzględnią normy prawne przy tworzeniu umów, a nie po prostu się im podporządkują. Nie mieliby inaczej swobody działania przy uzgodnieniach swoich umów.

Artykuły 21 do 23 konkretyzują co oznacza równość wobec prawa na rynku wewnętrznym. Równość wobec prawa oznacza, że obywatele jako oferujący lub mający zapotrzebowanie na towary czy świadczenia usług nie będą wykluczani – szczególnie z wolności art. 13 do 17 – przez partnera umowy po przeciwnej stronie rynku z powodu bezprzedmiotowych cech wyróżniających, jeżeli wolności te na rynku wewnętrznym chronione są prawnie ustawami UE. Prywatny oferent kursów doksztalcających nie może, przy zawieraniu umowy i w jej warunkach, wykluczać osób mają-

cych zapotrzebowanie na doksztalcanie się w oferowanej dziedzinie z prawa do nauki ze względu na pochodzenie etniczne lub wiek, jeżeli UE zawieranie tego typu umów reguluje prawnie. Dokonała ona tego przez Dyrektywę 2000/43/WE i 2004/113/WE.

Zakazy dyskryminacji art. 21 nie prowadzą do tego, że cechy te zasadniczo nie mogą być zastosowane na rynku wewnętrznym UE. Zakazy dyskryminacji deklarują chronione wolności (w szczególności art. 13 do 17 na rynku wewnętrznym) jako jednakowe wolności²⁸ w stosunku do osób za nie odpowiedzialnych. Pracodawca jest odpowiedzialny za równą wolność zawodową jego pracowników. Prywatny oferent kształcenia jest odpowiedzialny za jednakową wolność nauki swoich klientów. Dominujący na rynku poddostawca jest odpowiedzialny za jednakową wolność konkurencji przedsiębiorstw zajmujących się dalszą obróbką jego wyrobów.

Dlatego cecha z katalogu niedyskryminacji art. 21 może być też dozwolonym żądaniem wobec partnera negocjacji/umowy. Tak dzieje się zawsze, jeżeli cecha ta jest częścią ogólnych warunków odpowiedzialnego, gdy jest to konieczne dla jego wolności oraz właściwe do jednakowej wolności strony przeciwnej. Zakazy dyskryminacji są więc nie zawsze nakazami, których trzeba przestrzegać. Wywołują one tylko prawny obowiązek uzasadniania odpowiedzialnego przedsiębiorcy wobec innych przedsiębiorców, konsumentów lub pracowników. Obowiązek ten ma miejsce wtedy, gdy zechce on ewentualnego partnera umowy wykluczyć z wsparcia/poparcia podstawową wolnością UE zakładowymi środkami, a wykluczenie to chciałby poprzez jedną z cech art. 21.

W Polsce pojawiają się wątpliwości w stosunku do Karty Praw Podstawowych, gdyż katalog zakazów dyskryminacji zawiera także cechę orientacji seksualnej. Jednak w żadnym wypadku nie wydaje ona naukowej opinii o przyczynach homoseksualizmu. Nie istnieje obowiązek zrównania z rodziną. Zakaz dyskryminacji daje tylko wyraz temu, że określona skłonność nie powinna w zakresie istotnym dla prawa być uzasadnieniem wykluczenia ze sztuki, nauki, edukacji, pracy, przedsiębiorczości czy własności. Warunkiem jest, że wolności te będą umożliwiane przez zawarcie umów na rynku wewnętrznym, i że UE zdecyduje się na uregulowanie prawne takiego zawierania umów.

---

²⁸ Por. Papież *Jan Paweł II*, Encyklika o pracy ludzkiej, Nr 18 (3): „Praca ludzka, rozumiana jako podstawowe prawo wszystkich ludzi, daje wszystkim pracującym analogiczne uprawnienia”.

Odrębne znaczenie w ramach przepisów równego traktowania ma art. 24 o prawach dziecka. Z uwagi na szczególny powód artykuł ten nie został zaliczony do przepisów o wolności czy solidarności, lecz do przepisów o równości. Artykuł 24 ust. 1 mówi: „Dzieci mają prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. Mogą one swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości”.

Artykuł 24 chce przez to dać wyraz temu, że zasadniczo dzieci będą traktowane jako równouprawnione osoby, jako istoty, które mają te same prawa osobiste jak dorośli. Ponieważ nie mogą one jeszcze same wykorzystać swojej wolności w tym samym stopniu jak dorośli, ich wolność może istnieć jako równouprawniona tylko wtedy, gdy będzie wspierana przez innych. Słowami art. 24 wyrażone jest to następująco: jeżeli istnieje „ochrona i opieka” innych, którzy są „konieczni dla ich dobra”. Aby ta ochrona i opieka nie prowadziły do ubezwłasnowolnienia, zagwarantowana jest wolność poglądów. Dzieci mogą swobodnie wypowiadać swoje poglądy w zakresie, w którym zagwarantowana jest im ochrona i opieka. Ich zdanie będzie odpowiednio uwzględnione stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości.

Rozważania o dzieciach odnoszą się odpowiednio do praw ludzi starszych (art. 25) oraz do integracji ludzi niepełnosprawnych (art. 26).

d. Prawa solidarności

Artykuł 27 i następne zajmują się solidarnością, przy czym art. 27–34 dotyczą zatrudnienia, włącznie z zabezpieczeniem socjalnym, a art. 35–38 ochrony konsumenta, w najszerszym tego słowa znaczeniu.

Artykuł 28 brzmi: „Pracownicy i pracodawcy, lub ich odpowiednie organizacje, mają, zgodnie z prawem Unii oraz ustawodawstwami i praktykami krajowymi, prawo do negocjowania i zawierania układów zbiorowych pracy na odpowiednich poziomach oraz do podejmowania, w przypadkach konfliktu interesów, działań zbiorowych, w tym strajku, w obronie swoich interesów”.

Artykuł 30 brzmi: „Każdy pracownik ma prawo do ochrony w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia z pracy, zgodnie z prawem Unii oraz ustawodawstwami i praktykami krajowymi”²⁹.

---

²⁹ Por. Papież Jan Paweł II, Encyklika o pracy ludzkiej, Nr 14 (3): „Własność nabywa się przede wszystkim przez pracę po to, aby służyła pracy. Odnosi się to w sposób szczególnie do własności środków produkcji. Wyodrębnienie ich jako osobnego zespołu własnościowego po to, aby w formie

Artykuł 31 zajmuje się sprawiedliwymi i należytymi warunkami pracy³⁰: „Każdy pracownik ma prawo do warunków pracy szanujących jego zdrowie, bezpieczeństwo i godność” (ust. 1). „Każdy pracownik ma prawo do ograniczenia maksymalnego wymiaru czasu pracy, do okresów dziennego i tygodniowego odpoczynku oraz do corocznego płatnego urlopu” (ust. 2).

O spójności życia rodzinnego z zawodowym mówi art. 33 ostatecznie tak: „Rodzina korzysta z ochrony prawnej, ekonomicznej i społecznej” (ust. 1). „W celu pogodzenia życia rodzinnego z zawodowym każdy ma prawo do ochrony przed zwolnieniem z pracy z powodów związanych z macierzyństwem i prawo do płatnego urlopu macierzyńskiego oraz do urlopu wychowawczego po urodzeniu lub przysposobieniu dziecka” (ust. 2).

Z czterech praw podstawowych o ochronie konsumenta, w najszerszym tego słowa znaczeniu, powinny być przedstawione art. 35 i 36. Artykuł 35 brzmi: „Każdy ma prawo dostępu do profilaktycznej opieki zdrowotnej i prawo do korzystania z leczenia na warunkach ustanowionych w ustawodawstwach i praktykach krajowych. Przy określaniu i realizowaniu wszystkich polityk i działań Unii zapewnia się wysoki poziom ochrony zdrowia ludzkiego”.

Artykuł 36 mówi: „Unia uznaje i szanuje dostęp do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, przewidziany w ustawodawstwach i praktykach krajowych, zgodnie z Traktatami, w celu wspierania spójności społecznej i terytorialnej Unii”.

e. O działaniu praw podstawowych Karty Praw Podstawowych

Oficjalnie, zgodnie z Protokołem o zastosowaniu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, nie obowiązuje ona Polski i Zjednoczonego

---

»kapitału« przeciwstawić go »pracy«, a tym bardziej dokonywać wyzysku pracy, jest przeciwne samej naturze tych środków oraz ich posiadania. Nie mogą one być posiadane wbrew pracy, nie mogą też być posiadane dla posiadania, ponieważ jedynym prawowitym tytułem ich posiadania jest, ażeby służyły pracy. Dalej zaś ażeby służyć pracy, umożliwiły realizację pierwszej zasady w tym porządku, jaką jest uniwersalne przeznaczenie dóbr i prawo powszechnego ich używania”.

³⁰ Por. Papież Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, Nr 43 (3): „Własność środków produkcji tak w przemyśle, jak i w rolnictwie jest słuszna wtedy, gdy służy użytecznej pracy; przestaje natomiast być uprawniona, gdy nie jest produktywna, lub kiedy służy przeszkadzaniu pracy innych, lub uzyskiwaniu dochodu, którego źródłem jest nie globalny rozwój pracy i społecznego majątku, lecz wyzysk, niegodziwe wykorzystywanie, spekulacja i rozbicie solidarności świata pracy. Własność taka nie ma żadnego usprawiedliwienia i w obliczu Boga i ludzi jest nadużyciem”.